

Fecske Csaba

Mama

Fecske Csaba

(1948, Szögliget)

költő, publicista, Arnóton él,
József Attila-díjas

Apai nagyanyámat hívtam így. Az ő *Bibliáját* lapozgatom, olyan hangja van a töredezett, megsárgult lapoknak, mint az őszi avarnak. Szó szerint ronggyá olvastuk ezt a családi ereklyét. Mama kapta nászajándéku valamelyik rokonától. Nagy formátumú, verses *Biblia* volt, tele rajzokkal. Szerettem a felező tizenkettesekkel tovadöcögő történeteket, de nemcsak én, az egész család, apám két öccse és családja is. Egy mástól csentük el, sose lehetett tudni, hogy éppen kinél van, mindenki letagadta, sokszor a mama közbenjárása kellett, hogy hozzánk kerüljön, illetve hozzá, de akkor hozzánk, mert velünk lakott. Karácsony szenteste anyám felolvasott belőle a családnak.

Harmadikos lehettem, amikor a nagyszülői házba költöztünk mamához családi cserebere folytán. Apám kisebbik öccsével cseréltünk, mi költöztünk a két szoba egyikébe, mamát megörököltük, velünk lakott haláláig. A ház persze ismerős volt, sokszor jártam itt látogatásban, Guszti unokatestvérem az egyik legjobb barátom volt, nagynéném nagyon sokat mesélt a csibészségeinkről, arról például, amikor unokanővérünket megvizsgáltuk, hogy nem terhes-e. Láttuk ugyanis, ahogy az állatorvos vizsgálta a vemhes tehenünket; azt hittük, a nőket is így kell. Unokanővérünk olyan nyolcéves lehetett, megadóan tűrte orvosi ténykedésünket. Szerecsére nagynénénk időben közbelépett.

Tipikus parasztház volt a nagyszülői, két szobával és a pitvarral, a fal tövében végig a ház hosszában betonjárda, amit *falalnak* neveztek,

a tornác primitív formája, kerítés, könyöklő nélkül, arra szolgált, hogy az eső ne verje fel a falat. A ház végében, hozzátapadva az istálló, amelynek ajtajára följegyezték, hogy a tehének mikor folytak, vagyis mikor voltak a bikánál, ami gyerekkorunkban meglehetősen nagy élmény volt, ott bámészkodtunk a karám közelében a bikák gondozójának bosszúságára. Az istálló után következett a csűr, ahol primán lehetett bújócskázni, és kifulladásig tekerni a szecskaavágó kerekét. Unokabátyám hiányzó ujjperce tudna erről többet mesélni.

A csűr után a disznóól, a tyúkol és a nyúlketrecek. Volt egy különálló kis épület, a kamra, ahol krumplit, zöldséget tároltak, apám pedig hordókban a bort, amiből csak akkor ivott, amikor vendégek jöttek hozzánk; és ahol el lehetett bújni Terkával a világ előtt. Megmutatom, ha te is megmutatod; megmutatta, de nem tetszett nekem, azért én nem mutattam meg, persze sírás lett a vége, kétnapi neszőljhozzám durci-murci. Leghátul volt a kert, benne gyümölcsfák, és egy idétlen beton villanyoszlop, ami miatt jó néhány fát ki kellett vágni, amikor a villanyt bevezették. A kert végében terebélyes diófa bólingatott feketén, amelyről egyszer leesett a bátyám. Csontja nem tört, de percekig nem tudott megszólalni, megijedtünk, hogy örökre elnémult. Bizony sok szó elveszett volna akkor a világból.

A ház előtt, az út és a patak között füves vizenyős terecske, jobb oldalán a tűzoltószertár rozoga deszkaépülete, amelyet vízipuskaháznak

neveztünk, ahonnét a helyi önkéntes tűzoltók vasárnap délelőttönként kihúzták az öreg kézi szivattyút, és gyakorlatozni kezdtek; rohantak a tömlőkkel a patakhoz, serényen hajtották a szivattyú vaskarját. A deszkaépület mögött volt egy bodzabokor, körötte csalántenger, ahonnét olyan sokszor kellett előkeresni a messzire repült bigét, kedvenc játékszerünket.

Nyáron posztolni kellett a vízipuskaháznál, én mama helyett posztoltam, neki fontosabb dolga volt a mezőn. Én viszont élveztem a dolgot, alig vártam, hogy tűz üssön ki valahol, hogy hasznosíthassam magamat. De nem volt tűz, kapunyitás helyett Vernét olvastam, élveztem, ahogy a szél dagasztja a fehér vitorlákat. Posztolni kellett még a templomtoronyban és a tanácsházán, ahol kurbli telefon volt, azon lehetett volna értesíteni a hivatásos tűzoltókat. A posztolás huszonnégy óráig volt, éjszaka is sasolni kellett. A templomtorony éjszaka félelmetes volt a sötéten surrogó denevérekkel. Olyankor mama is velem volt, lángost hozott vacsorára, pokrócba burkolózva együtt vártuk, hogy megvirradjon. Olyan keservesen tudott kikecmeregni a Nap a hegyek mögül. A csipák úgy csüngtek alá szempillámról, mint eresz alján a jégcsapok.

A tisztaszobában apám idősebb öccse lakott a családjával. A konyha közös volt, jó tágas helyiség kemencével, amelynek sutján nagyon szerettem ücsörögni és fantáziálni. Nem emlékszem, hogy a két fiatal menyecske, anyám és nagynéném összerúgta volna a patkót valamin. Én kimondottan szerettem ezt a közös életet, sokat birkóztam unokanővéremmel, élveztem, hogy mindig én győzök, a teheneket is együtt őriztük a Melegoldalon. Amikor elköltöztek, mert új házat építettek a felvégen, nagyon üres lett a ház. Az üresen maradt szobába szüleim szép új szobabútort vettek, ahová csak különleges alkalmakkor nyitottunk be. Ott fogadtuk a búcsúra érkező, távoli falvakban élő rokonokat.

Föl van jegyezve abban a legendás könyvben néhány családtag születési éve, így a mamáé is, gyerekkoromban még én jegyeztem be az 1892-es évszámot. Mama akkor született. Még élt Jókai, Kossuth; Ady még csak próbálgatta orosz-lánkörmeit, szinte hihetetlen. Vajon milyen lehetett ilyen nagy emberekkel egy időben, egy országban élni? Mama csak annyit tudott, hogy nehezen, de nem miattuk kellett nélkülözni, a sors akarta így. Sovány, görbe anyóka volt, akit mindig az éjszaka vetett haza a mezőről, amikor legtöbbször már az ágyukban fújták buzgón a kását. Mély barázdát szántottak arcára a szigorú évek, a nélkülözés, a rettegés. Amikor a második világháború vége felé a visszavonuló németek nyomában megjelentek az orosz katonák, mama a tető zsúpjai alá rejtette az élelmiszert, mindent, ami csak volt a szegényes háznál: kenyeret, sonkát, szalonnát; birokra kelt egy megbikásodott fiatal katonával, hogy megmentse fiatal nagynéném tisztességét, ami rossz nyelvek szerint nem igazán sikerült. A katonák ki voltak éhezve így is, úgy is. Mama mesélte, elkaptak egy káricáló óvatlan tyúkot az udvaron, elvágták a nyakát, és úgy tollastól, belestől megfőzték, gyorsan iszkoltak a németek, nem volt idejük tökörészni, a gyomruk meg üres volt, a vasszeget is fel tudták volna falni. Szesz híján kölnit, denaturált szeszt ittak; aki tudta, elrejtette a boroshordóját, a pálinkás butykosát; de ha szeszt találtak, jól berúgtak, előkerült a tangóharmonika, szívfájdító népdalokat énekeltek, elhallgatva érzelmes-bús éneküket szeretni, sajnálni lehetett ezeket a vadembereket. Ők is emberből voltak. Puskin, Tolsztoj, Dosztojevszkij nyelvét beszélték. Sajnos a háború kihozta belőlük az állatot.

Az öregek szerint fiatal korában mama volt a legszebb lány a faluban, a nagyapámat nagyon sok legény irigyelte. Próbálkoztak is páran, de mama megközelíthetetlen volt. Van egy fotó, harmincéves kora táján készülhetett, hercegnői tartással ül sötét ruhában egy karosszékben,

két, kopaszra nyírt kisfiával; az öregek elmondását látszik igazolni. Szép asszony volt mai szemmel nézve is, noha a szépségeszmény azóta sokat változott. Nagypám részt vett az első nagy háborúban, a fogságban szerzett nyavalya hamar elvitte, mama egyedül maradt négy kis-korú fiával. Törékeny nő léteére szántott, vetett, kaszált, ami igazán férfiaknak való munka; gürizett éveken át, hogy éhen ne pusztuljanak. Nagypám, mielőtt feleségül vette mamát, kiment Amerikába szerencsét próbálni. Üres kézzel és egy szúrás nyomával a lapockája alatt jött haza.

Szegény zsellércsaládból származott, az a néhány holdacska, amit megörökölt, igen gyenge talajú volt, alig termett valamit, ahogy mondani szokták, meghalni sok, megélni belőle kevés. Kitanulta a kőműveséget, megtanította apámat is. A falu sok háza őrzi az ő kezük nyomát. Halála igen nehéz helyzetbe hozta mamát. De ő szívós volt, nem adta fel. Nem roppant össze akkor sem, amikor eltemette legkisebb fiát, Pétert. Halálát, agóniáját százszor is elmesélte, mintha szerelmes lett volna a halálába, mesélés közben ráncos arca kislányosan kipirult; Péter szentül meg volt győződve róla, hogy a Szentlélek jött el érte személyesen, hogy elvi-gye magával; fehér galamb száll a falu felett, a Szentlélek, értem jön, anyám, már itt is van, suttogta, és megnyugodva hunyta le szemét. Mama, hite szerint, egyenesen az Istennek adta át a fia lelkét. A temetésről sok fénykép készült, szívesen mutogatta őket, büszke volt arra a sok virágra, ami beborította a sírt.

Azt hiszem, hét unokája közül engem szeretett a legjobban, legalábbis én ebben a hiszem-ben élek. Egy biztos, hogy én voltam vele a legtöbbet, már csak azért is, mert velünk együtt lakott, sokszor aludtam az ő ágyában, olyankor mesélt nekem, amit szívesen hallgattam. Azt hírsztelte rólam, hogy a családban én tudok a legjobban kapálni. Szerintem pedagógiai meg-gondolásból hangoztatta ezt, hogy kedvem le-

gyen a kapáláshoz, ami bizony nem éppen kedvemre való foglalatosság volt. De ha hívott, mentem. Ha megkértük, hogy süssön tarkedlit, nyomban hozzáfogott a tésztakeveréshez. Két tojásból akkora adag rántottát tudott készíteni, hogy unokái, mind a heten jóllaktunk. Nem varázsló volt ő, csak ügyes és spórolós; a tojás-hoz sok lisztet és tejet kevert, jó pirosra sütötte, így szerette, és így szerettük mi is.

Hétrét, Répaföld, Cseres, Ragácsa, Macsúr, Mónokszög, Andreháza, különleges hangzású dülőnevek. Ahol mamának földjei voltak, zseb-kendőnél alig nagyobbacska szántók. A Ragácsa különös egy képződmény volt, a lapos mezőből kidudorodó domb olyan váratlanul bukkant elő, mint a vakondtúrás. A tetejéről messzire lehetett látni, a mama földje a meredek domboldal-ban volt. Ha az ember visszaindult az aljba, bi-zony be kellett húzni a féket, hogy világgá ne szaladjon. A napraforgót takarítottuk be, úgy sárgállottak az alkonyati félhomályban, mint megannyi holdacska. Ránk esteledett, de mama nem akarta félbehagyni a munkát. Mama, még nem csináltam meg a leckét, mikor fogom? Va-koskodjak a petróleumlámpa gyér világánál? Költői kérdés. Mama sose akarta abbahagyni a munkát, és addig rágta a füleket, hogy vár-jak még egy kicsikét, akár le is dülhetek pihen-ni, csak a batyuját adjam föl a hátára. Földtam, egyetlen alkalommal hagytam ott a mezőn, hogy nem adtam föl a batyut. Amikor észre-vette, hogy eltűntem, keresni kezdett, föl-alá rohangászott a sötétedő mezőben. Csak akkor nyugodott meg, amikor hazatérve látta, hogy otthon vagyok. Nem szólt semmit, de láttam rajta, hogy neheztel rám. Megbecsült mint nél-külözhetetlen munkaerőt, de jól jött neki a tár-saságom is, hogy szólhat valakihez, hogy me-sélhet, fontosabb volt neki, mint a segítség. Homéroszi mesélőkedve volt. Sokszor énekelt is nekem, kellemes, szép hangja volt.

A Macsúr szép helyen terült el, egy domb lá-bánál, nem messze az úttól és vasúttól. A Mis-

kolc–Tornanádaska közötti vasút itt szaladt át a szántókon, réteken. Tudtuk az áthaladó személyvonatok érkezési idejét. Mama, elment az ötös személy, lassan készülődhetünk. Jó, fiacskám, mondta készségesen, de erről mintha megfeledezett volna, mindig a sötét este bocsáttott haza minket, már feljött a Hold, nekiülhettem a leckét megcsinálni a petróleumlámpa gyér világánál, hogy milyen gyér, akkor tudtuk meg, amikor bevezették a villanyt, és áramszünet volt, hogy lámpát kellett gyújtani. Hozzászokott szemünk a fényhez.

Volt mamának egy természetes öreg cseresznyefája a szőlőben. Cseresznyeérés idején szinte beleköltöztünk, rengeteg termést hozott minden esztendőben, mi, unokák ott ücsörögtünk a hajlékony ágakon, teleraktuk a kosarakat és a hasunkat. A végeredményről a fa környékén púposodó ragyás kis kupacok árulkodtak. Amikor mama fiatal volt, Rozsnyóra és Eperjesre vittek eladni a cseresznyét, mindig termett annyi, hogy nem bírták megenni. Nyaktörő hegyi ösvényen, hordóban szállították szekéren. Kelen-dő csemege volt, vitték a tótok, mint a cukrot. Éltek ott rokonaink is. Ez még Trianon előtt volt, később már őrizték a határt, a közeli rokonokhoz csak úti okmányokkal, nagy kerülővel lehetett eljutni. A mi falunk határában is működött határőrség, nyakon csípték, aki csak úgy átgyalogolt a határon. Mindezek ellenére a fél falu csempészésből élt. Nem véletlen, hogy az őrsparancsnokokat olyan sűrűn cserélték.

A Mónokszögön keresztül folyik a Bódva. Kukoricát kapáltunk, nagy volt a hőség, izzadó testünk kívánta a vizet. Megfürödtünk, én fekete klottgatyában, mama ruhástól. Hamar megszáradtunk a tűző napon. Szerencsére senki se látott minket, mama elsüllyedt volna szégyenében, hogy így élvezkedik dologidőben. Magam is csodálkoztam rajta, hogy rá tudtam venni a fürdésre, azt már nem sikerült elérnem, hogy csak az alsóruhát hagyja magán. Nem, fiacskám, cibakra én nem vetkezek le, a világ csúfjára.

Bátyám lábtöréssel a barcikai kórházban feködött, a család nevében mama meg én látogattuk meg. Vonattal utaztunk, akkoriban csak elvétve közlekedtek távolsági buszok. Tízéves voltam, mama nem vett nekem jegyet, azt mondta, húzzam össze magam, ha jön a kalauz. Nem voltam valami nagy növésű gyerek, de azért a kalauz igen gyanúsán nézegetett, fejét csóválta, és dörmögött hitvány kis bajusza alatt. Kicsit szégyelltem magam, de megúsztuk a dolgot. Az állomásról a helyi sárga busszal mentünk a kórházba, mama egy éles kanyarban sikoltozni kezdett, jaj, istenem, felborulunk. Röstelltem a viselkedését, és a batyut is a hátán, lerítt ró-lunk, hogy faluról szalajtottak. Kórházba menet hirtelen támadt nyári zápor öntött nyakon minket. Mama figyelmeztetett, hogy a portánál jól húzzam ki magam, mert csak tizenkét éven felüliek látogathatják a betegeket. Morogtam, egyszer húzzam össze magam, máskor meg húzzam ki. A portás persze megállított minket, hogy a kisfiú nem mehet föl a kórterembe. De hiszen már elmúlt tizenkét éves, csak ilyen kis növésű szegényke. A portást ez nem győzte meg, de mama elkapta a kezemet, és maga után von-szolt az emeletre.

Otthon voltunk a családommal látogatóban, amikor vasárnap délután mama belázasodott. Tűzforró volt a homloka, arca kipirosodott, a fogai vacogtak. Nem győzte a vizet inni. Anyá-mal a papnak akart üzenni, hogy jöj-jön, mert meg fog halni, de anyám berzenkedett kicsit, néhány hónapja ugyanis a pap feladta neki az utolsó kenetet, másnap pedig esperes úr már kapával a vállán látta mamát a mezőre menni. Összevissza csókolgatott minket, amint elköszöntünk tőle. Néhány nap múlva jött a távirat: meghalt mama, a temetés pénteken lesz. Mama a tisztaszobában volt felravatalozva, akkor még nem épült meg a ravatalozó. Templomi gyertya égett a süketnéma szobában, a szemfedél alól előtűnt az arca kisimulva, úgy látszik, megnyu-godva távozott e világból, hiszen tudván tudta,

hová megy, hol fogják befogadni. Vajon beváltak-e merész reményei? Mozdulatlan teste mellett térdepelve megrendültség vett erőt rajtam, sírás fojtogatott, befelé sítottam, mint a pincefal.

A temetés napján térdig érő hó esett, ekkora havat életemben nem láttam. Embereket kellett hívni, hogy a temetőhöz vezető útról eltakarítsuk.

Az udvarról indult a temetési menet, a nap-sütésben vakító hó festett háttérrel a sötét tömegnek. A félrevert harang kísértetiesen szólt a nyomasztó némaságban. Amikor leeresztették a koporsót mamával a sírba, rám tört a sírás. Tektonikus erők sajtolták ki belőlem a könnyeket, mintha életem minden könnye egyszerre

akarna távozni belőlem. Nem voltam sírós fajta, gyerekkoromban is igen-igen ritkán tört el a mécses, most, felnőttként nem tudtam abbahagyni. Tisztálkodott a lelkem? Anyám és bátyám két oldalról belém karolva támogatott haza, mint a részeget. Csak nehezen csillapodtam le. Üres lett hirtelen a világ, mintha mámmal minden elment volna, ami számomra kedves és fontos. Még hónapok múltán is, ha hazamentünk, nyelvemen volt a kérdés: mama... Hol van? Élve felejtettem őt, nem tud meghalni bennem. Sírkövét apám készítette betonból, arra viszek virágot minden halottak napján. Nincs ugyan fotó a sírkövön, de én látom őt. Mert van.

Szent Erzsébet